

ΟΜΙΛΙΑ

Αρχιμ. Επιφανίου Οικονόμου

Δ/ντού της Σχολής Βυζ. Μουσικής της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος

Κατά τον εορτασμό του Προστάτου του Συνδέσμου Ιεροψαλτών Αττικής

«Όσιος Ρωμανός ο Μελωδός και Ιωάννης ο Δαμασκηνός»

Καθεδρικός Ναός Αθηνών, 30/9/2026

Ο ΟΣΙΟΣ ΡΩΜΑΝΟΣ Ο ΜΕΛΩΔΟΣ

Ο ποιητής του Ουρανού και ο προστάτης των Ιεροψαλτών

Θεοφιλέστατε, εκπρόσωπε του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου Αθηνών & Πάσης Ελλάδος κ. Ιερωνύμου, Σεβασμιώτατε, Αξιότιμοι εκπρόσωποι των Αρχών, Μουσικολογιώτατοι και αγαπητοί φίλοι Ιεροψάλτες, φιλάγιοι και φιλόμουσοι αδελφοί,

Εν πρώτοις, θερμές ευχαριστίες οφείλουμε στον Σύνδεσμο Ιεροψαλτών Περιφέρειας Αττικής, διά την εξαιρετική τιμή που επεφύλαξε στην Ιερά Μητρόπολη Δημητριάδος και Αλμυρού, προσκαλώντας απόψε, κατά τον εορτασμό του Προστάτου του Οσίου Ρωμανού του Μελωδού, αφενός μεν την περιώνυμη Χορωδία του Συνδέσμου Ιεροψαλτών της εν Δημητριάδι Εκκλησίας «Όσιος Ιωάννης ο Κουκουζέλης», ο οποίος περικοσμεί το αριστερό Αναλόγιο, αφετέρου δε την ταπεινότητά μας, προκειμένου να εκφωνήσουμε τον πανηγυρικό της ημέρας, έχοντας επικεφαλής τον σεπτό Ποιμενάρχη μας κ. Ιγνάτιο. Η παρουσία μας εδώ, όμως, είναι καρπός της πατρικής ευλογίας του Πρώτου της καθ' Ελλάδα Εκκλησίας, Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου Αθηνών και Πάσης Ελλάδος κ. Ιερωνύμου, τον οποίον υικώς και ευλαβώς ευχαριστούμε. Θεωρούμε δε εξαιρετική τιμή το γεγονός ότι φιλοξενούμαστε στον ιστορικό αυτόν Καθεδρικό Ναό της Εκκλησίας της Ελλάδος, του οποίου επαξίως προΐσταται ο πολυσέβαστος και πολυαγαπητός μας συνοδοιπόρος και συνοδίτης π. Θωμάς Συνοδινός, ο Αμοργίνος.

Είναι αλήθεια, βέβαια, ότι ο φετινός εορτασμός επισκιάζεται από την απώλεια δύο εκλεκτών Ιεροψαλτικών προσωπικοτήτων, σπουδαίων δασκάλων και αμίμητων Πρωτοψαλτών, που έδωσαν την ζωή τους όλη στην διακονία του ιερού Αναλογίου και στην διδασκαλία της Εκκλησιαστικής Βυζαντινής Μουσικής και της Ψαλτικής μας Παράδοσης, καταλιπόντες βαριά κληρονομιά, την οποία οφείλουμε να παραλάβουμε, να εμπλουτίσουμε και με την σειρά μας, να παραδώσουμε στις επερχόμενες γενιές. Αναφερόμαστε, ασφαλώς, στον Πρωτοψάλτη του Ιερού Ναού Παναγίας Φανερωμένης Χολαργού Γεώργιο Χατζηχρόνογλου και στον Πρωτοψάλτη του Ιερού Ναού Μεταμορφώσεως του Σωτήρος Βόλου Ιωάννη Σχώρη, οι οποίοι προσφάτως εξεμέτρησαν το ζην και πορεύονται την οδό της μακαριότητας, *ένθα ο τών εορταζόντων ήχος ο ακατάπαυστος και η απέραντος ηδονή τών καθορώντων του προσώπου Του το κάλλος το άρρητον*. Ως εκ τούτου, επιστρέψτε μας στην μνήμη τους να αφιερώσουμε τον ταπεινό, εόρτιο λόγο μας.

Με αισθήματα ιδιαίτερης χαράς, αλλά και βαθιάς συγκινήσεως, στεκόμαστε σήμερα ενώπιον της μεγάλης μορφής του Οσίου Ρωμανού του Μελωδού, του κορυφαίου υμνογράφου της Εκκλησίας μας όλων των εποχών, του ποιητού των Θείων μυστηρίων, εκείνου, που έκανε την ανθρώπινη φωνή όχημα δοξολογίας του Θεού. Και δεν είναι τυχαίο ότι ο Όσιος Ρωμανός αποτελεί τον προστάτη του Συνδέσμου Ιεροψαλτών της Περιφέρειας Αττικής. Γιατί, εάν υπάρχει ένας Άγιος ο οποίος μπορεί να σταθεί ως πνευματικός οδηγός μπροστά στον σύγχρονο ιεροψάλτη, αυτός είναι ο Ρωμανός. Είναι εκείνος που μας διδάσκει ότι η ψαλμωδία δεν είναι επίδειξη· δεν είναι φιλοδοξία· δεν είναι καλλιτεχνικό εγχείρημα, αποκομμένο από τη Λατρεία· δεν είναι απλώς μία υψηλή μορφή μουσικής έκφρασης. Η ψαλμωδία είναι διακονία· είναι προσευχή και θεολογία, που γίνεται μέλος· είναι η ανθρώπινη φωνή που παύει, έστω για λίγο, να ομιλεί για τον άνθρωπο και ομιλεί για τον Θεό. Και

αυτήν ακριβώς την αλήθεια υπηρέτησε, με την ζωή και το έργο του, ο Ρωμανός ο Μελωδός.

Ο άνθρωπος πίσω από τον ύμνο

Ο Ρωμανός γεννήθηκε τον 5ο αιώνα στην Έμεσα της Συρίας και αργότερα εγκαταστάθηκε στην Κωνσταντινούπολη, όπου συνδέθηκε με τη ζωή της Μεγάλης Εκκλησίας. Οι πηγές τον παρουσιάζουν ως άνθρωπο βαθιάς ευσέβειας, προσευχής και αγάπης για τη λατρεία. Η ζωή του, όμως, έχει μία ιδιαίτερη ειρωνεία. Εκείνος που έμελλε να γίνει ο κορυφαίος υμνογράφος της Εκκλησίας δεν διέθετε ιδιαίτερα φωνητικά χαρίσματα. Η παράδοση μας διηγείται ότι, όταν κλήθηκε να ψάλει, η φωνή του δεν ήταν εκείνη που θα εντυπωσίαζε ένα ακροατήριο. Και μάλιστα, σε μία περίπτωση, η αδυναμία του αυτή έγινε αντικείμενο χλευασμού από άλλους ψάλτες. Ο Ρωμανός, όμως, δεν απάντησε με θυμό, δεν αντιπαρατέθηκε, δεν παραιτήθηκε, αλλά προσευχήθηκε. Και αυτό είναι το πρώτο μεγάλο μάθημα που μας προσφέρει. Μας διδάσκει ότι η πραγματική ψαλμωδία αρχίζει εκεί όπου τελειώνει η φιλαυτία.

Η παράδοση διηγείται ότι, σε μία κρίσιμη στιγμή της ζωής του, η Παναγία εμφανίστηκε στον Ρωμανό και του παρέδωσε ένα μικρό ειλητάριο, το οποίο εκείνος έλαβε και κατέφαγε. Μετά το γεγονός αυτό, ο Ρωμανός απέκτησε το χάρισμα της υμνογραφίας και της μελωδίας. Και το πρώτο μεγάλο έργο που συνέθεσε ήταν το περίφημο κοντάκιο των Χριστουγέννων: «*Ἡ Παρθένος σήμερον τὸν Ὑπερούσιον τίκτει...*». Έτσι, εκείνος που προηγουμένως αισθανόταν ανεπαρκής, γίνεται πλέον στόμα της Εκκλησίας. Εκείνος που δεν μπορούσε να πείσει με τη φυσική του φωνή, αρχίζει να συγκλονίζει με τη φωνή της χάριτος. Και εδώ βρίσκεται μία μεγάλη αλήθεια: Ο Θεός δεν ζητά πάντοτε από τον άνθρωπο αυτό που ήδη διαθέτει. Πολλές φορές ζητά από τον άνθρωπο να Του προσφέρει αυτό που

του λείπει. Και όταν ο άνθρωπος προσφέρει στον Θεό την αδυναμία του, Εκείνος μπορεί να την μετατρέψει σε δύναμη.

Ο Ρωμανός, ο ποιητής της Εκκλησίας

Ο Ρωμανός δεν ήταν απλώς ένας μελωδός. Ήταν ένας βαθύς θεολόγος. Ήταν ποιητής, δραματογράφος, δάσκαλος. Και πάνω απ' όλα, ήταν άνθρωπος που γνώριζε ότι ο λόγος της Εκκλησίας πρέπει να μπορεί να αγγίζει την καρδιά του πιστού.

Το σπουδαιότερο δημιούργημά του ήταν το κοντάκιο. Στην εποχή του Ρωμανού το κοντάκιο δεν είχε τη σύντομη μορφή που γνωρίζουμε σήμερα. Ήταν ένα μεγάλο, ολοκληρωμένο ποιητικό και θεολογικό έργο, αποτελούμενο από πολλές στροφές, τους λεγόμενους οίκους, με επαναλαμβανόμενο εφύμνιο. Ήταν, κατά κάποιον τρόπο, ένα θεολογικό κήρυγμα σε ποιητική και μελωδική μορφή. Και ο Ρωμανός έκανε το κοντάκιο τέχνη υψηλή. Μέσα στους ύμνους του συναντούμε ολόκληρο το μυστήριο της πίστεως. Την Ενανθρώπηση, τη Γέννηση του Χριστού, τα Θεοφάνεια, το Πάθος, την Ανάσταση, την Παναγία, τους Αγίους, τους Μάρτυρες, την ανθρώπινη πτώση, τη μετάνοια, την ελπίδα της σωτηρίας. Ακόμη και τα βαθύτερα υπαρξιακά προβλήματα του ανθρώπου. Ο Ρωμανός δεν γράφει για να εντυπωσιάσει. Γράφει για να κατηχήσει, για να συγκινήσει, για να μεταμορφώσει.

Και αυτό είναι ένα δεύτερο μεγάλο δίδαγμα για τον ιεροψάλτη. Ο ψάλτης δεν ψάλλει απλώς νότες· εκφράζει το νόημα των ύμνων. Πίσω από κάθε φθόγγο, υπάρχει μία θεολογική αλήθεια. Πίσω από κάθε μέλος, υπάρχει ένα μυστήριο. Πίσω από κάθε ύμνο, υπάρχει ο Χριστός που ζητά να γίνει γνωστός και αγαπητός στον άνθρωπο.

«Η Παρθένος σήμερα...»

Ας σταθούμε, για λίγο, στο περίφημο κοντάκιο των Χριστουγέννων. «*Η Παρθένος σήμερα τον Υπερούσιον τίκτει,*

καὶ ἡ γῆ τὸ Σπήλαιον τῷ ἀπροσίτῳ προσάγει...». Μέσα σε λίγους στίχους, ο Ρωμανός κατορθώνει κάτι μοναδικό. Συνθέτει ολόκληρη τη θεολογία της Ενανθρωπήσεως. Ο άπειρος γίνεται βρέφος. Ο αχώρητος χωρείται. Ο απρόσιτος γίνεται προσιτός. Ο ουράνιος Θεός γίνεται άνθρωπος. Η γη προσφέρει σπήλαιο. Οι άγγελοι δοξολογούν. Οι ποιμένες προσκυνούν. Οι Μάγοι οδοιπορούν. Ολόκληρη η κτίση κινείται γύρω από το γεγονός της Γεννήσεως. Και στο κέντρο όλων βρίσκεται ο Χριστός. Αυτό είναι το μεγαλείο του Ρωμανού: Δεν χάνει ποτέ το κέντρο. Και αυτό είναι ίσως το μεγαλύτερο μάθημα που μπορεί να λάβει ο σύγχρονος ιεροψάλτης. Στο αναλόγιο δεν είμαστε εμείς το κέντρο, ούτε η φωνή μας. Δεν είναι το κέντρο η τεχνική μας, ούτε η μουσική μας κατάρτιση. Το κέντρο είναι ο Χριστός. Ο ψάλτης είναι ο άνθρωπος που στέκεται ανάμεσα στη σιωπή του λαού και στον λόγο της Εκκλησίας και καλείται να γίνει γέφυρα.

Ο Ακάθιστος Ύμνος και η μεγάλη υμνογραφική παράδοση

Με τον Όσιο Ρωμανό έχει συνδεθεί, επίσης, μία από τις κορυφαίες δημιουργίες της βυζαντινής υμνογραφίας, ο Ακάθιστος Ύμνος. Η παλαιά εκκλησιαστική παράδοση έχει συνδέσει τον Ρωμανό με το έργο αυτό, αν και η σύγχρονη έρευνα αντιμετωπίζει το ζήτημα της πατρότητας με μεγαλύτερη επιφύλαξη. Όμως, είτε εξετάσουμε το θέμα από την πλευρά της παραδόσεως, είτε από την πλευρά της ιστορικής έρευνας, ένα πράγμα είναι αναμφισβήτητο: ο Ρωμανός ανήκει στην καρδιά εκείνης της μεγάλης υμνογραφικής εποχής που έδωσε στην Εκκλησία έργα ανυπέρβλητης ποιητικής, θεολογικής και μουσικής αξίας. Ο Ακάθιστος Ύμνος, με τους Χαιρετισμούς προς την Παναγία, μάς δείχνει τί μπορεί να γίνει η ανθρώπινη γλώσσα όταν προσπαθεί να εκφράσει το άρρητο.

«Χαῖρε...». Μία λέξη. Και μέσα σε αυτήν χωρά ολόκληρη η χαρά της σωτηρίας. Χαίρε, σύ που έγινες γέφυρα ανάμεσα στον ουρανό και τη γη. Χαίρε, σύ που έγινες μητέρα του Θεού. Χαίρε, συ

που έγινες η ελπίδα του ανθρώπου. Ο Ρωμανός και ολόκληρη η μεγάλη υμνογραφική παράδοση της Εκκλησίας μάς αποκαλύπτουν ότι η Ορθοδοξία δεν είναι μόνο δόγμα που διατυπώνεται. Είναι και δόγμα που ψάλλεται· είναι αλήθεια που γίνεται ποίηση· είναι θεολογία που γίνεται μέλος· είναι πίστη που γίνεται προσευχή.

Ο Ρωμανός ως πρότυπο του Ιεροψάλτη

Και εδώ φτάνουμε στο σημείο που αφορά άμεσα όλους εμάς, είτε είμαστε ιεροψάλτες, είτε Κληρικοί, είτε διακονούμε πολυτρόπως την Βυζαντινή μουσική τέχνη και παράδοση. Γιατί, άραγε, ο Ρωμανός είναι τόσο κατάλληλος προστάτης των Ιεροψαλτών; Γιατί, ο ίδιος έζησε την αγωνία του αναλογίου, γνώρισε την αμφισβήτηση, την απογοήτευση, την ανθρώπινη αδυναμία. Αλλά, γνώρισε και κάτι πολύ μεγαλύτερο: τη δύναμη της διακονίας.

Ο ψάλτης βρίσκεται σε μία μοναδική θέση μέσα στη λατρεία. Δεν είναι κληρικός, ούτε, όμως, είναι απλός ακροατής. Δεν είναι καλλιτέχνης που παρουσιάζει ένα πρόγραμμα. Είναι διάκονος της λατρείας. Η θέση του στο αναλόγιο είναι θέση ευθύνης. Ο ψάλτης παίρνει το κείμενο της Εκκλησίας και το μεταφέρει στη συνείδηση του λαού. Παίρνει τον λόγο και του δίνει φωνή. Παίρνει τη θεολογία και την κάνει προσευχή. Παίρνει το μέλος και το προσφέρει ως θυσία δοξολογίας. Γι' αυτό, ο καλός ψάλτης δεν αρκεί να έχει καλή φωνή. Πρέπει να έχει καλή καρδιά. Δεν αρκεί να γνωρίζει τους ήχους. Πρέπει να γνωρίζει και το ήθος της Εκκλησίας. Δεν αρκεί να γνωρίζει τα μουσικά σημεία. Πρέπει να γνωρίζει και το νόημα των λόγων. Δεν αρκεί να μπορεί να εκτελέσει ένα δύσκολο μέλος. Πρέπει να μπορεί να προσευχηθεί μέσα από αυτό.

Το μήνυμα της ταπεινώσεως

Το πρώτο μεγάλο μήνυμα που στέλνει ο Ρωμανός στους σύγχρονους ιεροψάλτες είναι η ταπείνωση. Ο Ρωμανός είναι ο

άνθρωπος που, σύμφωνα με την παράδοση, ξεκίνησε από την αδυναμία. Και ακριβώς γι' αυτό η μορφή του είναι τόσο συγκλονιστική. Στο αναλόγιο υπάρχει πάντοτε ένας μεγάλος κίνδυνος: να ξεχάσουμε ότι ψάλλουμε για τον Θεό και να αρχίσουμε να ψάλλουμε για τον εαυτό μας. Να θέλουμε να μας ακούσουν, να μας θαυμάσουν, να συγκρίνουμε τις φωνές μας, τους χορούς μας, τις γνώσεις μας. Ο Ρωμανός μάς λέγει: Ταπεινώσου και ψάλε. Μην αναζητάς τη δόξα σου. Αναζήτησε τη δόξα του Θεού. Και τότε, ακόμη και μία απλή φράση, εάν ψάλλεται με πίστη, μπορεί να γίνει προσευχή.

Το μήνυμα της μαθητείας

Το δεύτερο μήνυμα είναι η μαθητεία. Ο Ρωμανός έγινε μεγάλος επειδή πρώτα έγινε μαθητής. Και αυτό δεν πρέπει ποτέ να το ξεχάσουμε. Κανένας ψάλτης δεν ολοκληρώνεται. Όσο περισσότερα μαθαίνει, τόσο περισσότερο αντιλαμβάνεται πόσα ακόμη δεν γνωρίζει. Η βυζαντινή μουσική δεν είναι απλώς ένα σύστημα μουσικής γραφής. Είναι παράδοση αιώνων, ήθος, γλώσσα, ιστορία, θεολογία, πράξη λατρευτική. Και κάθε γενιά ιεροψαλτών έχει χρέος να παραδώσει την παράδοση στην επόμενη γενιά όχι ως μουσειακό αντικείμενο, αλλά ως ζωντανή εμπειρία. Γι' αυτό υπάρχουν οι Εκκλησιαστικές Σχολές Βυζαντινής Μουσικής και χρειάζονται δάσκαλοι. Χρειάζονται μαθητές. Χρειάζεται σεβασμός στους παλαιούς. Χρειάζεται όμως και χώρος για τους νέους. Ο μεγάλος ψάλτης δεν είναι εκείνος που κρατά το αναλόγιο μόνο για τον εαυτό του. Είναι εκείνος που δημιουργεί τους αυριανούς ψάλτες.

Το μήνυμα της μελέτης

Το τρίτο μήνυμα που μας στέλνει ο Ρωμανός είναι η μελέτη. Ο Ρωμανός δεν ήταν απλώς άνθρωπος εμπνεύσεως. Ήταν άνθρωπος λόγου. Τα έργα του αποδεικνύουν βαθιά γνώση της Αγίας Γραφής,

της θεολογίας και της εκκλησιαστικής παραδόσεως. Ο σύγχρονος ψάλτης, επομένως, δεν μπορεί να περιορίζεται στη μηχανική απομνημόνευση των μελών. Χρειάζεται να γνωρίζει τί ψάλλει. Όταν ψάλλει: «Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια...», πρέπει να γνωρίζει τί ομολογεί. Όταν ψάλλει: «Σήμερον σωτηρία τῷ κόσμῳ γέγονεν...», πρέπει να αισθάνεται ότι δεν εκτελεί μία μουσική σύνθεση, αλλά αναγγέλλει ένα γεγονός. Όταν ψάλλει: «Χριστὸς ἀνέστη...», δεν αποδίδει ένα μουσικό μέλος· κηρύττει την Ανάσταση. Αυτός είναι ο ψάλτης. Εκείνος, ο οποίος, μέσα από το μέλος, αναγγέλλει το Ευαγγέλιο.

Το μήνυμα της ευθύνης απέναντι στη νέα γενιά

Υπάρχει όμως και ένα ακόμη μήνυμα. Ίσως από τα σημαντικότερα. Ο Ρωμανός έγραψε για να ακουστεί ο λόγος της Εκκλησίας από τον λαό. Εμείς σήμερα έχουμε μπροστά μας μία νέα πρόκληση. Ζούμε σε έναν κόσμο γεμάτο ήχους, μουσική, εικόνες, πληροφορίες. Ο άνθρωπος της εποχής μας ακούει ασταμάτητα. Αλλά, όλο και λιγότερο ακούει πραγματικά. Μέσα σε αυτόν τον κόσμο ο ψάλτης έχει μία μοναδική αποστολή. Να προσφέρει έναν ήχο διαφορετικό· έναν ήχο που δεν διεκδικεί την προσοχή, αλλά οδηγεί στη σιωπή· έναν ήχο που δεν κάνει τον άνθρωπο να θαυμάζει τον ψάλτη, αλλά να στρέφει την καρδιά του προς τον Θεό. Αυτό είναι το μεγάλο ζητούμενο της εποχής μας. Να μη χάσουμε την παράδοση. Αλλά, ταυτόχρονα, να μην αφήσουμε την παράδοση να γίνει απλώς μία ανάμνηση του παρελθόντος.

Αγαπητοί μου,

Ο Όσιος Ρωμανός ο Μελωδός δεν μας άφησε μόνο ύμνους. Μας άφησε τρόπο ζωής. Μας είπε ότι η φωνή μπορεί να γίνει προσευχή, η μουσική μπορεί να γίνει θεολογία, η ποίηση κήρυγμα, η τέχνη μπορεί να γίνει διακονία. Ότι ο άνθρωπος που αισθάνεται αδύναμος

μπορεί, με τη χάρη του Θεού, να γίνει φορέας μεγάλων χαρισμάτων. Και ίσως γι' αυτό η Εκκλησία τον τιμά ως «Μελωδό». Όχι απλώς επειδή έγραψε όμορφες μελωδίες και ανυπέρβλητους ύμνους, αλλά επειδή μελώδησε τη ζωή της Εκκλησίας, τον Χριστό, την Παναγία, τους Αγίους. Μελώδησε τον πόνο και την ελπίδα του ανθρώπου, την πτώση και τη σωτηρία. Μελώδησε, τελικά, το ίδιο το μυστήριο της υπάρξεως.

Και σήμερα, καθώς ο Σύνδεσμος Ιεροψαλτών Αττικής τιμά τον προστάτη του, ας κάνουμε μία μικρή προσωπική ερώτηση ο καθένας στον εαυτό του: Τί είδους ψάλτες θέλουμε να είμαστε; Και οι Σχολές μας τλι είδους ψάλτες θέλουμε να παράγουν; Ψάλτες που έχουν μόνο φωνή ή ψάλτες που έχουν και καρδιά; Ψάλτες που γνωρίζουν μόνο τη μουσική ή ψάλτες που γνωρίζουν και την πίστη; Ψάλτες που επιζητούν να τους ακούσουν ή ψάλτες που επιθυμούν να οδηγήσουν τους ανθρώπους στον Θεό; Ο Ρωμανός μάς δείχνει τον δρόμο. Ταπεινοί στο αναλόγιο. Εργατικοί στη μελέτη. Πιστοί στην παράδοση. Ανοιχτοί στους νέους. Αδελφωμένοι μεταξύ μας. Και πάντοτε στραμμένοι προς τον Χριστό.

Ας ζητήσουμε, λοιπόν, από τον Όσιο Ρωμανό τον Μελωδό να προστατεύει τους Ιεροψάλτες. Να ευλογεί τα αναλόγιά μας. Να φωτίζει τους δασκάλους. Να ενισχύει τους μαθητές. Να χαρίζει δύναμη στους παλαιούς και όραμα στους νέους. Να φυλάσσει την ιερή μας μουσική παράδοση από την αλλοίωση, αλλά και από την αδράνεια. Να μας διδάσκει να ψάλλουμε όχι για να ακουστόμε εμείς, αλλά για να ακουστεί μέσα από εμάς η φωνή της Εκκλησίας. Και όταν κάποτε τελειώσει η δική μας διακονία στο αναλόγιο ή στις Σχολές μας, όταν σβήσει η δική μας φωνή και μένει μόνο η σιωπή, να έχει μείνει κάτι από την προσευχή μας στις καρδιές εκείνων που μας άκουσαν. Γιατί αυτό είναι, τελικά, το μεγαλύτερο έργο του ψάλτη: να κάνει τον άνθρωπο, έστω για μία στιγμή, να σηκώσει τα μάτια του από τη γη και να κοιτάξει τον Ουρανό. Αμήν!